

TRIPLEX CONFINIUM – OSMANSKA STRANA U PRVIM GODINAMA NAKON RAZGRANIČENJA 1700. GODINE: MUHIMME DEFTERLERI

Ovim se radom želi ukazati na važnost jednog izvora za povijest krajeva u sastavu Osmanskog Carstva, u ovom slučaju sandžaka Krka i dijelom sandžaka Klis, nakon potpisivanja Karlovačkog mira 1699. godine. Riječ je o Muhimme Defterima, u kojima će se naći relativno najviše podataka o ovim krajevima, odnosu području Trograničja – Triplex Confinium, s obzirom na nedostatak bilo kakvih drugih izvora.

Ključne riječi: Osmansko Carstvo, Triplex Confinium, Morejski rat, Muhimme Defterleri

Događanja na prostoru *Triplex Confiniuma* nakon potpisivanja Karlovačkog mira i nakon zvaničnog razgraničenja, odnosno uspostave prve međunarodno priznate granice u modernom smislu riječi, teško je pratiti na osnovu osmanskih izvora. To je stoga što tih izvora ima vrlo malo, kako zbog toga što ni sama osmanska administracija nije više vršila popise na isti način kao u prethodnim stoljećima, tako i zbog toga što ni dokumenti koji su rađeni u najvećem broju slučajeva nisu sačuvani.

Ono na osnovu čega ipak možemo vjerodostojno rekonstruirati prošlo vrijeme XVIII i kasnijih stoljeća, na svim prostorima Osmanskog Carstva, pa i na spomenutom prostoru, jesu Muhimme Defterleri, Knjige važnih /poslova/. To je jedna vrsta zapisnika sa sjednica Sultanskog vijeća/Divan-i Humayun, današnjeg Vijeća ministara, kojima je do vladavine sultana Mehmeda II Fatiha (1451. – 1481.) predsjedavao sami sultan, a nakon Fatihovog vremena sjednice je vodio veliki vezir/premijer vlade, uz skriveno prisustvo sultana. Serija ovih deftera traje u relativnom kontinuitetu od 1554. do 1904. godine.¹

Ovi su defteri korišteni od strane istraživača uglavnom parcijalno, prema potrebama samog istraživača, ali su objavljeni i u nekoliko posebnih knjiga.² U Orijentalnom institutu objavljeno je jedno izdanje, izbor iz prvih šest knjiga ovog fonda iz perioda 1554. – 1566.³ Osim toga, u spomenutom Institutu postoji i više neobjavljenih knjiga regista ovoga fonda iz različitih perioda osmanske vlasti.⁴

¹ Sve odluke i naredbe su pisane u ove deftere do sredine XVII stoljeća (1649.), a nakon toga su u njih unošene odluke koje se odnose striktno na državne poslove, dok su žalbe i slični problem unošeni u Šikajet deftere – Knjige žalbi.

² Još ranije objavio je, kako ga je nazvala beogradska osmanistica Dušanka Bojanić, „agilni, ali nedovoljno akribični“ Gliša Elezović izbor iz ovog korpusa: *Iz carigradskih turskih arhiva: Muhimme defteri. Zbornik za istočnjačku istorijsku i književnu građu*, Beograd 1951.

³ U Orijentalnom institutu u Sarajevu (dalje: OIS) prevedena je i objavljena prva knjiga iz ove serije pod naslovom *Muhimme defter. Dokumenti o našim krajevima*, Sarajevo 1985, od strane izvrsnog poznavaooca osmanskih dokumenata mr. Ešrefa Kovačevića (1924. – 1996.). Termin „naši krajevi“ u naslovu pokriva široko područje skoro cijelog Rumelijskog ejaleta, s težištem na krajeve bivše Jugoslavije.

⁴ Ove regeste iz fonda Muhimme defterleri preveo je za potrebe Komisije za izradu historije Bosne i Hercegovine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, kao i za potrebe Gazi Husrev-begove

U te su zapisnike unošene sve odluke donošene od strane centralne vlasti i upućene ka provincijskim administrativnim centrima, kao i sve odluke donesene na upite provincijskih organa vlasti, koji su se obraćali centru za sve probleme koje nisu mogli sami riješiti na zadovoljavajući način ili za one koji su i spadali u domen centralne vlasti.

Kada je nakon jednog dugog i teškog rata uspostavljeno primirje, osmanska administracija je veoma brzo reagovala i organizovala je administrativnu mrežu iznenađujuće dobro za jedan takav period i perifernu oblast države. Držeći Ugovor o miru pred sobom, službenici su izvršili prvi popis preostalih oblasti sandžaka Krka i Klis, onako kako je Ugovorom bilo predviđeno: poštovan je princip prave linije od jedne do druge granične oznake, sa izuzetkom polukružno izdvojenih oblasti oko tvrđava.⁵ Taj princip je doveo do toga da su sela bila neprirodno podijeljena: na osmanskoj strani ostalo je pola sela, petina sela, dvije njive određenog sela i tome slično. Najviše je takvih sela bilo u ostatku – *bekijja*⁶ – Kliškog sandžaka, jer se njegova zapadna granica, kao i teritorij uopće, protezala u smjeru sjeverozapad – jugoistok i bila prilično dugačka. Što se tiče nekadašnjeg sandžaka Krka, on je izgubio puno više teritorija nego sandžak Klis, te je upisan kao *Ostatak live Krka, nasuprot trima granicama /hudud-i selase – Triplex Confinium/*, sa ostacima svega tri nahije: Plavna, Knin i Strmica. Najvažnija tačka nahije Plavna bila je istoimena tvrđava, koja je tada imala posadu, jer je razvojem događaja ponovo dobila na značaju, kojega je u prethodna dva stoljeća bila izgubila. U nahiji su bila upisana svega 4 preostala sela, koja se danas nisu mogla identificirati, jer su vjerovatno promijenila nazive. Sva četiri sela ostala su čitava u okviru Osmanskog Carstva, jer su se nalazila istočno od linije razgraničenja i nisu ni bila na njenom putu.⁷

U ostatku nahije Tvrđave Knin, odnosno Knin i Strmica, upisano je devet sela, od kojih su neka ostala čitava u Osmanskom Carstvu, dok ih je nekoliko razdijeljeno. Tako je npr. od sela Oton ostalo samo dvije njive i nešto teritorija sela *ispod brda*, a ostalo je pripalo *cesarskoj strani*; od sela Žagrović u ovoj nahiji ostala je jedna trećina.⁸

Nahija Strmica upisana je sa teritorijem koji je spadao u carski has i očito bez ijednog sela. Preostalo stanovništvo je upisano na tome hasu, nakon upisa tvrđave Strmica, koja je takođe u ovim novim uvjetima dobila na značaju, što se navodi i u samom popisu: *Tvrđava Strmica, spomenuta tvrđava nalazi se nasuprot tvrđave Knin, a susjedna je nahijama Unac i Grahovo. Nalazi se na sredini nahija, na mjestu gdje je jako potrebna.*⁹ Nahija, kao i tvrđava, upisane su u svim popisima iz XVI, kao i početka XVII stoljeća, znači 1528., 1550., 1574., 1585. i 1604. godine. U neobjavljenom popisu iz 1585. godine u nahiji se sama tvrđava ne spominje izričito, ali se spominju posjedi posadnika i dizdara/zapovjednika tvrđavske

biblioteke u Sarajevu, umirovljeni kadija/sudac Abdulah Polimac (1912. – 1984.) sedamdesetih godina proteklog stoljeća. Tu se radi o hiljadama stranica dokumenata prevedenih u vidu regista. Taj materijal nije objavljen, ali se vrlo mnogo koristi, s tim što mnogi istraživači „zaborave“ da navedu ime prevodioca dokumenta kojeg koriste.

⁵ Taj je osmanski popis objavljen pod nazivom: *Popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina, oslobođenih od Mletačke Republike 1701. godine*, Zagreb – Sarajevo 2016.

⁶ *Bekijja* je termin koji označava preostali dio nečega, ostatak, u ovom slučaju teritorij koji je od nekadašnjeg ukupnog opsega sada preostao u Osmanskom Carstvu. Tako imamo nazive */Pre/Ostatak live, ostatak nahije, ostatak sela, i sl.*

⁷ *Popis sela i zemlje*, 16-21.

⁸ Isto, 23.

⁹ Isto, 31.

posade.¹⁰ Sama nahija Strmica imala je upisano zemljoradničko stanovništvo u dva sela i više mezri, dok je posebno popisano više sela sa vlaškim stanovništvom, koje je plaćalo filuriju.¹¹ Nije bilo nijednog naselja gradskog tipa, pa čak ni tvrđava izgleda nije imala podgrađe, gdje bi se eventualno moglo trgovati. Razlog tome je vjerovatno blizina Knina, daleko razvijenijeg naselja, gdje su se sve potrebe stanovništva za trgovinom mogle realizirati.

Čak i pred sami početak Kandijskog rata Strmica nije posebno utvrđena, niti je dobila veći broj posade. Godine 1643. u Strmici je registrovano samo 10 mustahfiza, stalnih članova tvrđavske posade, zajedno sa dizdarom.¹² Skoro su sve druge utvrde u Krčkom sandžaku imale veći broj posade, raznovrsnije rodove vojske i sigurno su bile i bogatije opremljene. To je jasan znak da Osmanlije nisu smatrale ovo područje posebno ugroženim.

Ono što takođe privlači pažnju jeste činjenica da u ranije provedenim popisima u ovoj nahiji nije bio upisan niti jedan vjerski objekat, dok 1701. godine ovdje nailazimo na džamiju i na crkvu. Što se tiče džamije, ona je vjerovatno bila tvrđavska džamija, za potrebe posade, podignuta državnim sredstvima. I u popisu se čak naglašava da *nije imala vakuf, niti ga sada ima*.¹³ Što se crkve tiče, vjerovatno je podignuta krajem XVI ili početkom XVII stoljeća, jer je u prethodnim popisima nema. Istina, crkve ni inače nisu bile upisivane, ako nisu bile poreski obveznici, odnosno ako nisu imale posjede, sa kojih su ostvarivale prihode, koji su oporezovani.¹⁴ Za postojanje najvećeg broja crkava u Kliškom i Krčkom sandžaku mi saznajemo preko bilježaka u vezi sa održavanjem sajnova/vašara, sa kojih se ostvarivao porez za određene ciljeve ili ličnosti.¹⁵

Iako je, dakle, tvrđava Strmica nakon razgraničenja zadobila značaj kojega prije nije nikad imala, njeni su posadnici zapadali u teškoće zbog toga što je zaduženo stanovništvo odbijalo da plati svoje obaveze. Godine 1705. posadnici se obraćaju bosanskom valiji i kadiji Jezera sa žalbom na stanovnike sela sandžaka Klis, koji pripadaju mukati hass-i humajuna, dakle carskoj mukati, a čiji su prihodi bili određeni kao odžakluk, znači stalni izvor prihoda za posadnike Strmice. Međutim, kako oni navode, *tamošnji neki zemljoradnici neće da plaćaju ono što su defterom zaduženi*, tako da su posadnici bili prisiljeni da se obrate višim instancama.¹⁶

¹⁰ To su 2 mlina čiji prihodi pripadaju dvojici posadnika tvrđave, jedan mlin u posjedu jednog od nižih zapovjednika, dio parcele u selu Ograđe pripadao je dizdaru tvrđave, te još jedan cijeli čifluk na mezri Mračaj, čiji su prihodi pripadali svim posadnicima tvrđave. BOA TTD, 622/381.

¹¹ BOA TTD, 622/389. To su bila sela Malo Zaričje, Veliko Zaričje, Ograđe, Benkovac sa mezrom Vagan, Ljubina poljana, Kumarić.

¹² Kornelija Jurin-Starčević, „Vojne snage Kliškog i Krčko-ličkog sandžaka pred Kandijski rat – osmanska vojska plaćenika“, u: *Zbornik Mire Kolar-Dimitrijević*, ur. Damir Agičić, Zagreb 2003, 89.

¹³ *Popis sela i zemlje*, 31. To upućuje na činjenicu da je džamija podignuta istovremeno kad je u tvrđavu postavljena posada, sigurno u vrijeme zauzeća Knina, 1522. godine. Po tome se ona sigurno nazivala džamijom sultana Sulejmana I (1520. – 1566.), jer su džamije podignute državnim novcem po običaju nazivane imenom trenutno vladajućeg sultana.

¹⁴ Npr. BOA TTD, 622/274: Crkva u nahiji Skradin: *Mezra crkve Sveti Mihovil i pola sela Perine? na rijeci Krki u posjedu Nikodija? kaluđera i ostalih monaha /ruhbanan/ spomenute crkve, sa ribnjakom u blizini spomenute crkve na rijeci Krki, pripada spom. Filurija godišnje 200.*

¹⁵ Ti su sajmovi održavani pored crkava, kao mjesta sastajališta stanovnika, bili oni redovni posjetioci crkve ili ne, jednom, dvaput ili više puta godišnje. U sandžaku Krka bilo je vrlo malo takvih mjesta, recimo u nahiji Gradčac: *Crkva Isveti Petre u blizini sela Smilnica?, u posjedu Damijana iz spom. nahije. Dva puta godišnje se održava vašar. Od onih koji dođu uzima se taksa /bac/. Godišnje 20.* BOA TTD, 622/375.

¹⁶ Šikajet defter (1702 – 1725), OIS ANUBiH 86/III 1, 6 (signature u Orijentalnom institutu).

Uprkos postojanju tih sigurnosnih punktova, život na tom području bio je krajnje nesiguran. Vrlo je ilustrativan primjer pisma kojega je bosanski paša Sejfullah napisao mletačkom providuru M. Zaneu u martu 1703. godine. Sadržaj pisma glasi:

Iako je sadržaj ugovora o miru poznat, na granici se množe odmetnici, koji napadaju putnike i trgovce, ubijaju ih i pljačkaju. Zato je određen sadašnji kliški sandžakbeg Mustafa-beg da uzme iz livanjske tvrđave sto nefera i očisti planinsko područje Livna, Glamoča, Plavna, Strmice i obalu rijeke Cetine do Trilja, i da mu podanici jedni za druge polože garancije (ćefilema)¹⁷. Providur treba da dođe u Split, a ako lično ne može, onda punovažni njegov zastupnik, pa da lično pretrese teren blizu granice, očisti ga od odmetnika i primi garantije stanovništva.

Također neka se stane na kraj onima što bez odobrenja prelaze na osmanske pašnjake sa stokom. Ubuduće će se ... blago ovakvih izgrednika zaplijeniti za carsku blagajnu.¹⁸

Broj incidenata je bio izrazito veliki, što se vidi i iz pisma bosanskog defterdara Mehmeda generalnom providuru u januaru 1703. godine. Defterdar navodi da su za *ovo tri-četiri godine, otkako je uspostavljen mir, hajduci od Tromeđe do Herceg Novog počinili šesto-sedamsto ubistava, a pljačka je neprocjenjiva*. Naravno, on ne propušta priliku da za to stanje optuži isključivo drugu stranu: *...otkako je sklopljen mir, na turskom ili mletačkom teritoriju, nikome, ni trgovcu, ni podaniku, nije potekla ni krv iz nosa od strane osmanskih vlasti i podanika*.¹⁹

Stav osmanskih vlasti bio je izražen i u brojnim bilješkama, koje susrećemo u Muhimme defterima. Vlast je nastojala da obezbijedi sigurno okruženje za svoje podanike i da na svaki način zadrži preostalo, a eventualno vrati i pobjeglo stanovništvo. U spomenutom popisu iz 1701. godine naveden je veliki broj slučajeva povratnika, posebno nemuslimana, koji su bili pobjegli iz svojih domova, ali se sada, kad su se uvjerali kakva je situacija, vraćaju tamo, i nastavljaju sa normalnim životom. U jednom, pak, dokumentu iz zadarskog arhiva zabilježen je dolazak 8 kuća nemuslimana sa mletačke teritorije, iz okolice Knina, koji su od osmanskih vlasti zatražili odobrenje da se nasele na području Livna i Grahova.²⁰ To im je i odobreno, uz opomenu da im niko ne smije praviti smetnje dok god su lojalni vlastima. S obzirom na izbor novog boravišta, planinskog područja sa šumama i pašnjacima, ovdje se vjerovatno radi o vlasima stočarima, koji sigurno nisu više imali mogućnost da svoja stada napasaju bez problema s obje strane granice. Vjerovatno je bilo teško napuštati stare navike i relacije, što je znalo izazvati brojne probleme. Povlačenjem granice veliki broj stanovnika ostao je bez obradive zemlje, koje je u tim krajevima i onako bilo malo, a posebno su ostali bez ispasišta.²¹ To je bio poseban problem, jer se zbog svoje prirode

¹⁷ *Ćefilema* je davanje međusobne garancije stanovnika određenog područja jednih za druge, pri čemu je svaki stanovnik obavezan da vodi računa o onome za koga je položio garanciju, te naravno odgovara za njegova počinjena djela u slučaju bijega sa tog područja. Proces ćefileme pokretala je upravna vlast, najčešće u područjima u kojima je dolazilo do masovnijih nereda.

¹⁸ Turski dokumenti iz Historijskog arhiva u Zadru, regesta i prijevod E. Kovačević, signatura u Orijentalnom institutu: OIS ANUBiH 94.

¹⁹ Isto.

²⁰ Turski dokumenti iz Historijskog arhiva u Zadru, OIS ANUBiH 94.

²¹ „Selo Ostatak Otišića. ...Prema odredbi linije razgraničenja, njegove su kuće ostale Veneciji, a svi ostali njegovi pašnjaci i zemljište ostali su u Osmanskom Carstvu.“ *Popis sela i zemlje*, 58.

morao rješavati hitno. Mnogi stočari su ga rješavali tako što su se kretali bez dozvola, koje nije bilo teško dobiti, ali je posjedovanje dozvole značilo i obavezu plaćanja takse. Uostalom, korištenje ispasišta jednoga sela od strane stočara, koji dolaze *izvana*, bilo je oporezovano i u osmanskome sistemu i bilo je strogo nadgledano. Česti su bili i sporovi i žalbe u vezi sa neovlaštenim napasanjem stoke na tuđem ispasištu, tako da se i u popise unosila i ponavljala stavka o granicama određenog ispasišta, kao i njegovi zakoniti korisnici.

U istom izvoru bosanski defterdar Mehmed-paša žali se generalnom providuru da *mletački podanici obrađuju sultanske hassa-zemlje blizini Sinja*²², te da je to suprotno slovu *zaključenog mirovnog sporazuma*.²³ Defterdar se pita da li to seljaci rade samovoljno, ili iza toga stoji odobrenje mletačkih vlasti. Kako god je to bilo, seljaci su sigurno bili ostali bez zemlje ili dijela zemlje u ovom predjelu, gdje su sela presijecana graničnom linijom. To prelaženje granice prerاسlo je u slučaj, čije su rješavanje od Porte zatražili kadija i kapetan Livna. *Venedička raja* je ovaj put prešla Cetinu i sa stokom došla duboko u osmanski teritorij, pa čak i do *Strmice*, napasajući stoku. Neki su čak krišom noću stoku dovodili i u Livanjsko polje, nanoseći štetu lokalnom stanovništvu. Osim toga, mnogi od ovih su, i pored zabrane i odredbi mirovnog ugovora, *prelazili na islamsku stranu (dar'ul-islam), sijali, ubirali plodove i odnijeli sve za sebe, dajući dio mletačkoj državi*.²⁴ Zbog tih učestalih slučajeva formirana je komisija, sastavljena od osmanskih i mletačkih predstavnika, koja je donijela odluku da se ta praksa može nastaviti uz uslov da raja plaća desetinu osmanskoj strani. Ova je odluka bila olakšana činjenicom da je zemlja koju su ovi seljaci sada nezakonito obrađivali u stvari ranije bila njihov posjed, koji je sada ostao u Osmanskom Carstvu, a oni u novoj državi nisu imali ništa za obrađivanje.

Jedna od zapovijesti, zabilježениh u Muhimme defterima, dosta je općenita, ali kasnije je dobila i dodatnu i detaljnu razradu. Ova upućena bosanskom valiji veziru Halil-paši glasi:

Između Visoke Porte i njemačkog ćesara, a u interesu narodnog blagostanja i uredjenja posjeda i gradova, ponovo je zaključen mir.

Prema odredbama Ugovora, na granici sa obje strane, raja koja koristi zemlju, bez iznimki i bez smetnji može uspostavljati otvorene varoši, ali se ne mogu tvrđave. Tako je u Ugovoru upisano.

Tako će i Nijemci u svom zaštićenom prostoru, a naročito na obalama rijeke Save i Une, na naseljenim područjima, na pogodnim mjestima osnivati kasabe, varoši i sela i tako uređivati prostore koje drže.

Zbog toga se naređuje gore spomenutom veziru da u sva dosada nenaseljena mjesta na granici pod našom zaštitom, naredi da se na najpogodnijim i najkorisnijim mjestima naseli raja i da se osnuju ponovo kasabe, varoši i sela, i da se tako i ta područja uredi i ožive. I sva ostala pitanja u vezi s tim da se na podesan način regulišu. ...²⁵

U vezi s olakšavanjem života raje, donesena je odredba o naplati džizije po najnižoj stopi, jer su oni raja na granici s jedne strane s Nijemcima /Nemćel/, a s druge strane sa

²² U nahiji Sinj, odnosno njenom ostatku u Osmanskom Carstvu upisana su 1701. godine 44 sela i 2 čifluka. Malo manje od polovice sela bilo je presječeno graničnom linijom, dok su ona južnije od Sinja, istočno od toka rijeke Cetine, većinom ostala čitava. Isto, 59-105.

²³ Turski dokumenti iz Historijskog arhiva u Zadru, OIS ANUBiH 94.

²⁴ Muhimme defteri 1700-1713, OIS ANUBiH 139/V a, 32-35.

²⁵ Isto, OIS ANUBiH 139/V a, 11.

Mlečanima. Problem se pojavio zbog toga što je to dvije godine rađeno bez pismenih potvrda, pa kad su se zbog toga pojavile brojne manjkavosti, odlučeno je da se džizja počne naplaćivati na osnovu službenih papira, ali i dalje po najnižoj stopi.²⁶ Naplata bez potvrda bila je jedan začuđujući propust osmanske administracije, koja je i u jednom tako burnom vremenu najčešće reagovala ispravno i pravovremeno.

Godine 1700. Halil-paši upućena je ahdnama,²⁷ sultanska zapovijest, jedna od brojnih koje su u to doba i u tom duhu upućivane, a koja počinje iskazom da je zaključenjem mirovnog ugovora između Visoke Porte i njemačkog *ćesara obnovljeno i učvršćeno staro prijateljstvo i susjedstvo*.²⁸ Ovom ahdnamom uređuje se međudržavna trgovina, sa preciznim odredbama, da biše *trgovci na obje strane sa sigurnošću mogli mirno da trguju*. Ozbiljnost vlasti po tom pitanju vidi se i po činjenici da su za provođenje naredbe bili zaduženi konzuli najvišeg ranga, *koji će se brinuti o uređivanju svih pitanja trgovine*.

Međutim, i po ovom pitanju, kao i po mnogim drugima, jedna je stvar bila napor vlasti da održi mir i red, a druga stvar je bilo realno stanje na terenu. Trgovci, bilo da su muslimani ili nemuslimani, bili su među onima koji su vrlo često stradavali u napadima hajdukâ, a u takvim slučajevima mnogi od njih su bivali i ubijeni, a ne samo opljačkani. Neki od njih su prodavani i na galije, kako se desilo sa jednim muslimanom iz Glamoča, kojega su, dok je nosio otkupninu, uhvatili sinjski hajduci, bez ikakvog respekta pocijepali mu providurovu propusnicu, koja je bila obavezna za prekogranično kretanje, te ga prodali Mlečanima.²⁹ Bosanski sandžakbeg Sejfullah je tim povodom 1703. godine poslao protest providuru, gdje ga je podsjetio *da je zasretati na putu ljude, koji nose otkupninu, protuzakonito i u suprotnosti s ahdnamom i običajima na granici*.

U vezi sa trgovinom, država je imala još jedan problem, a to je bila naplata takse na uvoz, odnosno prolaza za stoku koja se dovodi na zadarsku i šibeničku skelu, a ostvareni prihod od te takse (bac-i ubur) već je bio uračunat u plaće posadnika određenih utvrda, i to u glavnom pograničnih. U više dokumenta izdatih nakon razgraničenja konstatira se da *sada neki trgovci iz reda nevjernika ne dolaze više bosanskim putevima, otkako je neprijatelj izvršio okupaciju. Sve ono stoke što prikupe na obalama rijeke Dunava, oni s tom stokom prelaze preko austrijske granice i gone je u mletačku luku ...? i tamo to prodaju*.³⁰

S obzirom na učestalost te prakse, država je bila prisiljena poduzeti korake da se plate vojnika namire iz drugih izvora. U ovom vremenu, kada je trebalo popraviti brojne utvrde, obezbijediti plaće njihovim posadnicima, a ratujući stalno i sa svojim vlastitim ljudima, koji su se pokušavali što više okoristiti novouvedenim malikane-sistemom, to je bilo izuzetno teško. Činjenica da su visoki osmanski funkcioneri učestvovali u toj praksi, čak su uspostavljali nove skele/luke na morskoj obali, te poticali trgovce da robu donose na te skele, a ne u one koje je odredila zvanična vlast.³¹

²⁶ Isto, OIS ANUBiH 139/V a, 24-25.

²⁷ Isto, OIS ANUBiH 139/V a, 8-11.

²⁸ Staro prijateljstvo izgleda nije bilo samo uljudna floskula, jer je iz brojnih dokumenata, a posebno ovdje korištenih spomenutih dokumenata iz Historijskog arhiva u Zadru, vidljivo da su mnogi funkcioneri s obje strane (mletačke i osmanske) održavali prijateljske odnose, izmjenjivali darove i činili usluge jedni drugima.

²⁹ Turski dokumenti iz Historijskog arhiva u Zadru, OIS ANUBiH 94.

³⁰ Maliye defteri 1701-1812, OIS ANUBiH 114/I a, 31.

³¹ Na primjer, pošto je bio zabranjen promet preko skela Gabela, Novi i Risan, jer su one pripale Mlecima, promet se dozvoljavao isključivo preko luke Dubrovnik. U ovoj je luci bilo moguće kontrolirati prihod,

Pokušaji sređivanja stanja na terenu od strane osmanske vlasti nakon Karlovačkog mira doživjeli su novi potres izbijanjem Drugog Morejskog rata (1714. – 1718.). Situacija koja je bila daleko od uređene, bez obzira na to što su je obje strane pokušavale sređiti zakonskim propisima relativno povoljnim za stanovništvo, nije mogla biti sređena zato što nije bila podržavana na terenu od onih koji su trebali da je podrže, bilo da se radilo o funkcionerima, bilo o običnom svijetu. Osmanlije su tada izgubile sve posjede u dolini Cetine i Imotsku krajinu, te je prestao postojati sandžak Krka, dok su sandžaku Klis ostale samo teritorije u Bosni.

Zaključak

Podaci koje pružaju ovi značajni izvori govore o spremnosti Osmanskog Carstva da što prije pokuša sređiti situaciju na terenu, posebno području *Triplex Confiniuma*, nakon završetka rata i potpisivanja mira, te razgraničenja između tri države, završenog 1700. godine. Međutim, promjene su bile suviše velike – gubitak teritorija, veliki pokreti stanovništva i sl., te uz izbijanje novog rata, napori države nisu generalno donijeli željeni rezultat.

koji je korišten za plaće posadnika tvrđava Počitelj i Ljubuški. Osman-beg Resulbegović, tada kapetan tvrđave Banvir/Trebinje, lično je osnivaio nove punktove, ostavljajući dobit za sebe. Više dokumenata iz Muhimme deftera govori o tome problemu, a prvi od njih je iz 1709. Muhimme defter 139 V-a, 129-131.